

Załącznik nr 1

I. RENESANS

1. Wyjaśnienie nazw:

- a. Polski termin „*renesans*” pochodzi od francuskiego słowa *renaissance*, które dosłownie oznacza „**odrodzenie**”, *powtórne narodziny*. Termin ten oznacza w dziejach kultury europejskiej epokę, która nastąpiła po średniowieczu, a poprzedziła barok. Renesans oznacza odrodzenie – odnowienie i przywołanie ideałów antyku. Pierwszy użył tej nazwy Giorgio Vasari w XVI w.
- b. Druga z polskich nazw epoki, „**odrodzenie**”, jest wiernym tłumaczeniem francuskiego słowa *renaissance*.

2. Czas trwania epoki . Przyczyny powstania.

- a) Przyjmuje się, że początki odrodzenia w Europie to trzy wydarzenia historyczne, które wpłynęły na rozwój Europy, szczególnie państw południowych, np. Włochy.:

1450- **wynalazek druku**

1453- **upadek Konstantynopola**

1492- **odkrycie Ameryki zamiast drogi do Indii**

Koniec renesansu następuje wraz z **soborem trydenckim** (1548). Umownie przyjmuje się też **rok 1600**.

- b) Przyjmuje się, że w Polsce renesans przypada na XV- XVI w (lata 1450 – 1584)

1506- r- wstąpienie Zygmunta Starego na tron w 1506 r, rozpoczęcie wielkich inwestycji artystycznych, m.in. na Wawelu.

1543 r- śmierć Mikołaja Kopernika i jednocześnie datą wydania jego największego dzieła – *O obrotach sfer niebieskich*.

1584 - śmierć Jana Kochanowskiego

- c) Do rozwoju odrodzenia przyczyniło się wiele czynników historycznych.

1. Wielka XIV-wieczna **zaraza**, która zabiła miliony ludzi. Ci, którzy ocalili, zapragnęli nowej ideologii, która pozwoli im cieszyć się życiem, dopóki mogą. Stąd wziął się humanizm.
2. Odkrycia geograficzne. Samodzielne włoskie państwa rywalizowały między sobą o dominację gospodarczą, polityczną w regionie, np. Republika Wenecka, Księstwo Mediolanu, Republika Genui, stąd potrzeba ekspansji oceanicznej. Poszukiwanie drogi do Indii, do źródeł zbytku i bogactwa, było czymś naturalnym w ubogiej, piętnastowiecznej Europie.
3. Wynalezienie druku (ruchomej czcionki) w 1450 r
4. Upadek cesarstwa wschodniorzymskiego

3. Główne hasła

- a) Słowa Terencjusza : "**Człowiekiem jestem i nic co ludzkie nie jest mi obce**"
- b) **Antropocentryzm** (z gr. *anthropos* – człowiek i łac. *centrum* – środek) – pogląd filozoficzny i religijny, według którego **człowiek stanowi centrum i cel Wszechświata**
- c) **Humanizm** (z łac. *humanus* 'ludzki' i gr. *ismos* 'wiedza, nauka') – postawa moralna i intelektualna zakładająca, że człowiek jest najwyższą wartością i źródłem wszelkich innych wartości.

Szuka renesansu, podobnie jak i cała odrodzeniowa kultura, rozwija się **pod wpływem fascynacji osiągnięciami starożytnych twórców**. Dorobek antyku, przez lata zapomniany, na nowo rodzi się dla Europy i staje się wzorem we wszystkich dziedzinach sztuki. Kształtuje humanistyczny światopogląd i inspiruje kolejne pokolenia artystów.

Humanizm w sztuce przejawia się w **zainteresowaniu człowiekiem**: jego sprawami, życiem codziennym, a także pięknem duchowym i cielesnym. Malarze odrodzenia chętnie ukazują **piękno ludzkiego ciała**, w średniowieczu ściśle spowitego w szaty. Leonardo da Vinci uważnie studiuje anatomię i proporcje. Akty wkraczają nawet do malarstwa sakralnego.

Renesansowe zainteresowanie człowiekiem w architekturze przejawia się m.in. **rozwojem budownictwa świeckiego**, choć oczywiście nadal wznoszone są kościoły i protestanckie świątynie. Powstają liczne budynki użyteczności publicznej (**ratusze, kamienice, umocnienia obronne**), a magnateria wznosi dla siebie piękne **pałace i podmiejskie rezydencje**.

Przejawem humanizmu jest również dążenie do sławy – artyści nie tworzą już na chwałę Boga, lecz dla siebie, budując własny „pomnik trwalszy niż ze spizu”.

W antyku dobro, prawda i piękno tworzą nierozdzielalną całość. Te same zasady obowiązują w sztuce, która ma przekazywać prawdę, ukazywać piękno i służyć dobru. Stąd wywodzi się **zasada mimesis**: sztuka ma ukazywać prawdę. W sztukach plastycznych obowiązuje więc realizm, w teatrze funkcjonuje cały zespół reguł, ściśle określający zasady naśladowstwa rzeczywistości.

W każdej dziedzinie sztuki obowiązują: **umiar, stosowność i dbanie o harmonię**. Malarze i rzeźbiarze dbają o **proporcje**, architektura preferuje zwarte bryły, symetrię i umiar w zdobnictwie. Zgodnie z antycznym pojmowaniem piękna, budowniczy dbają o doskonałą harmonię, zachowanie proporcji i symetrię. Budowle „mocno stoją na ziemi” w przeciwieństwie do gotyckich świątyń, „unoszących się do nieba”. Strzeliste wieże ustępują łagodnym kopułom, ostre łuki – delikatnym zaokrągleniom i półkolom.

Literatura propaguje umiar w życiu, zarówno w zażywaniu jego rozkoszy, jak i w przeżywaniu nieszczęść.

Styl klasyczny preferował **prostotę**, unikanie nachalnego zdobnictwa, pustej retoryki na rzecz **przejrzystości kompozycyjnej i jasnego wyrażania myśli**.

4. Główne założenia.

1. Epoka renesansu to czas fascynacji człowiekiem i wszystkimi sprawami związanymi z ludzkim życiem. Człowiek stał wówczas w centrum zainteresowania literatury, filozofii, kultury i sztuki. Człowiek dążył do poznania prawdy, kształcił się w wielu dziedzinach, opierał się w swoich działaniach na rozumie i doświadczeniu.
2. Renesansowym ideałem był człowiek, który, opanowawszy wszystkie dziedziny sztuki i myśli, nie musi już kształtować własnej wiedzy, gustów i wierzeń w zależności od jakiegokolwiek zewnętrznego autorytetu.
3. Podstawowym efektem nowego sposobu myślenia było coraz silniejsze przekonanie, że ludzkość potrafi objąć panowanie nad światem, w którym żyje. Wielcy ludzie renesansu w pełni wierzyli we własne siły. Mieli poczucie, że dane im przez Boga zdolności umysłu można - i trzeba - wykorzystywać do odkrywania tajemnic Bożego wszechświata i że wynika z tego, iż można także pokierować losem człowieka na ziemi i zmienić go na lepszy.
4. Dla sposobu myślenia renesansu pożywką było poczucie wyzwolenia i odnowy, płynące z rosnącej świadomości własnych, ludzkich możliwości.
5. Kolumb i jego następcy odkryli nowe lądy.
6. Kopernik zszokował świat stwierdzeniem, że centrum wszechświata jest Słońce, a Ziemia i inne planety krążą dookoła niego – na nowo odkrył Kosmos.
7. Człowiek odkrył, że dzięki miłości, wolności i poczuciu własnej godności jest Człowiekiem – doskonałym tworem Boskim.
8. Ludzie renesansu na nowo odkryli antyk, odkopali starożytne teksty i zaczęli je tłumaczyć na nowo, co sprzyjało rozwojowi nauk filologicznych.
9. W epoce odrodzenia doszło też do rewolucji w Kościele – odkrywanie na nowo Boga przez indywidualną interpretację *Biblii*.

5. Główni przedstawiciele w Europie

6.

1. **Erazm z Rotterdamu (1467-1536) - urodzony w Holandii, zakonnik, filolog i filozof.**

Głosił zasadę, że kościół jest dla człowieka, a nie człowiek dla kościoła. Jego najważniejsze dzieła to:

"Pochwała głupoty" z 1511 roku, w której przeprowadził krytykę społeczeństw, a także monarchów, którzy kierują się w swych działaniach chorymi i zgubnymi dla poddanych ambicjami.

2. **Niccolo Machiavelli (1469-1527) - włoski pisarz polityczny.**

W swych poglądach skupiał się na zadaniach monarchy, który powinien cieszyć się niczym nie ograniczoną władzą. Poddani powinni kochać swego władcę, oddawać mu szacunek, ale także czuć przed nim respekt i [strach](#). Władca nie jest przyjacielem ludu, jest jego przewodnikiem i ojcem. W osiągnięciu swoich celów władca może stosować wszystkie środki, nawet postępek i zdradę. Poglądy te opisane dokładnie i szczegółowo w dziele "Książę", stały się w późniejszym okresie podstawą doktryny zwanej makiawelizmem, której główna zasada wyraża się w zdaniu: "cel uświęca środki" (inaczej po trupach do celu).

3. **Thomas Moore (1473-1535) - angielski pisarz i polityk, prekursor socjalizmu.**

W swym największym dziele "Utopia" przedstawił charakterystykę społeczeństwa angielskiego, jako wymyślony obraz idealnej społeczności zamieszkującej wyspę Utopię (od greckiego słowa utopia - miejsce, które nie istnieje), w którym zniesiono własność prywatną, przeprowadzono podział dóbr i wprowadzono ustrój demokratyczny.

4. **Leonardo da Vinci (1452-1519) - filozof, uczony, malarz, rzeźbiarz, architekt, teoretyk malarstwa, zajmował się także anatomią, medycyną, biologią, geologią, akustyką, optyką, mechaniką.** Pracował nad możliwościami lotów człowieka. Uznany za geniusza, wielki artysta i erudyta.

Początkowy okres jego twórczości (1472- 1482) związany jest z pobytem we Florencji i współpracą z mistrzem A. De Verrocchio. Z tego okresu pochodzą najbardziej znane obrazy, takie jak: "Hołd trzech króli", "Chrzest Chrystusa", "Zwiastowanie", "Św. Hieronim". W roku 1482 przeniósł się on do Mediolanu, gdzie pracował nad wielkim dziełem rzeźbiarskim, a mianowicie konnym posągami księcia Franciszka Sforzy. W roku 1483 powstał obraz "Madonna w grocie skalnej", w którym artysta przyjął nowe rozwiązania kolorystyczne oraz wprowadził światłocień (postać przedstawiona jest w półmroku). Obraz ten został umiejscowiony w ołtarzu Bractwa Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny w kościele św. Franciszka w Mediolanie. Podczas pobytu w Mediolanie powstało także największe dzieło artystyczne jego życia, fresk "Ostatnia wieczerza" w refektarzu klasztoru przy kościele Santa Maria delle Grazie. Fresk ten przedstawiający wieczerzę paschalną Chrystusa z apostołami, powstawał w latach 1495-1498. Dziś można jedynie oglądać resztki tego wielkiego arcydzieła. W tym samym czasie powstało kolejne dzieło, obraz "Dama z łasiczką" (inaczej gronostajem), przechowywany w Muzeum Czartoryskich w Krakowie. Po upadku potężnego rodu Sforzów w Mediolanie w 1500 roku, artysta przeniósł się z powrotem do Florencji. W tym czasie powstały nowe obrazy. W latach 1503-1507 "Mona Liza Gioconda" (dziś w paryskim Luwrze) oraz "Św. Anna Samotrzecia". W roku 1506 powrócił on do Mediolanu, gdzie poświęcił się pracy nad pomnikiem marszałka francuskiego Trivulzia, którego w rezultacie nie zdołał ukończyć oraz namalował "Ledę z łabędziem". Po trzyletnim pobycie w Rzymie (1513-1516), który zaowocował wieloma

portretami, da Vinci przeniósł się ostatecznie do Francji. Pozostając pod oficjalnym mecenatem króla francuskiego Franciszka I, zajął się on budową kanałów wokół rzeki Loary. Zmarł w 1519 roku.

Do dziś oprócz wielkich dzieł artystycznych można podziwiać jego szkice konstrukcyjne różnorodnych maszyn znajdujących się w tzw. Kodeksie Atlantyckim.

5. **Michał Anioł**, prawdziwe nazwisko **Michelangelo Buonarotti (1475-1564)** - architekt, rzeźbiarz, malarz i poeta . Tworzył w Bolonii, Florencji i Rzymie.

U Michała Anioła figury są żywiołowe, różnorodne, przedstawione w różnych pozach, gwałtowne, chaotyczne i ekspresyjne. Autor starał się uchwycić różnorodność człowieka, jego emocje oraz stany duchowe. Do jego głównych dzieł malarskich należy zaliczyć następujące obrazy: "Święta Rodzina" (1503), "Bitwa pod Casciną" oraz "Sąd Ostateczny" - fresk wykonany w latach 1536-1541 w kaplicy sykstyńskiej, przez historyków sztuki oceniany jako prawdziwe arcydzieło. Do rzeźb, wykonywanych w zdecydowanej większości w marmurze, należą: "**Dawid**" (1501-1504) - symbol potęgi człowieka, "**Pieta**" (1498-1500) w katedrze św. Piotra w Rzymie oraz "Mojżesz" (1513-1516) - posąg z grobowca papieża Juliusza II.

Jako architekt zaprojektował kopułę bazyliki św. Piotra w Rzymie, której nie zdołał dokończyć, ze względu na dość niespodziewaną śmierć.

6. **Rafaël Santi (1483-1520)** - malarz i architekt, obok Leonarda da Vinci i Michała Anioła uważany za najwybitniejszego artystę renesansu.

Pracował we Florencji i Rzymie. Malował głównie madonny. Do najbardziej znanych i cenionych obrazów z tej serii należy obraz "Madonna Boska ze Szczygłem". W 1508 roku na zaproszenie papieża Juliusza II, wielkiego mecenasa sztuki, przeniósł się do Watykanu, gdzie w początkowym okresie poświęcił się zapałem dekoracji sal watykańskich. To właśnie w tym okresie powstały jego najbardziej znane freski, takie jak: "Dysputa o Przenajświętszym Sakramencie", "**Szkoła Ateńska**" oraz "Parnas".

7. **Mikołaj Kopernik (1473-1543)**- astronom polski . Studiował m.in. w Krakowie i na wydziale sztuk wyzwolonych Akademii Krakowskiej . Później kontynuował studia na uczelniach włoskich, w Bolonii (prawo), Padwie (medycyna) i Ferrarze (prawo), przebywał także w Rzymie. Po powrocie z Włoch przez kilka lat mieszkał w Lidzbarku Warmińskim, gdzie rezydował jego wuj Łukasz Watzenrode, który był biskupem warmińskim. Właśnie w Lidzbarku około 1509 roku opracował pierwsze zarysy swojej **teorii heliocentrycznej** budowy Układu Słonecznego. Kolejny etap swojego życia spędził we Fromborku, gdzie mieszkał na wzgórzu katedralnym. Z Fromborkiem był związany do końca życia. Najstynniejszym dziełem Kopernika jest "De revolutionibus orbium coelestium" ("**O obrotach sfer niebieskich**"), które zostało opublikowane w 1543 roku. Przedstawił w niej teorię heliocentrycznej budowy Układu Słonecznego, burzącej dotychczasowe poglądy. Według Kopernika to Ziemia i inne planety krążą wokół Słońca, a nie Słońce i planety wokół Ziemi, jak głosił obowiązujący w czasach średniowiecza model wyjaśniający budowę świata.

7. Przykłady sztuki i myśli renesansowej

Patrz m.in. <https://epodreczniki.pl/a/renesans-w-europie/Dbv5HPhr2>

II- biografia Jana Kochanowskiego

Jan Kochanowski - (ur. 1530 w Sycynie koło Zwoleń, zm. 22 sierpnia 1584 w Lublinie) – poeta polski epoki renesansu, sekretarz królewski. Był przedstawicielem filozofii : stoicyzmu, epikureizmu i głębokiej wiary w Boga, łącząc tradycję antyku i chrześcijaństwa.

Pochodził ze szlacheckiej rodziny Kochanowskich herbu Korwin, był synem Piotra Kochanowskiego, sędziego ziemskiego sandomierskiego i Anny Białaczowskiej herbu Odrowąż. Poetą renesansu był też jeden z jego braci Mikołaj, a drugi, Andrzej, tłumaczem, który przełożył na polski Eneidę Wergiliusza. W epoce baroku pracą przekładową zajmował się też jego bratanek Piotr.

Biografia

Dokładna data urodzenia Jana Kochanowskiego nie jest znana. Napis na nagrobku poety w Zwoleńiu głosi, że poeta zmarł 22 sierpnia 1584 roku w wieku 54 lat, urodził się więc najprawdopodobniej w 1530 roku. Ojcem Jana był Piotr Kochanowski, średniozamożny ziemianin, który najpierw pełnił rolę komornika radomskiego, a później sędziego sandomierskiego. Matką poety była Anna Białaczowska. Poeta miał rodzeństwo – Kaspra, Piotra, Mikołaja, Andrzeja, Jakuba, Stanisława, oraz Katarzynę, Elżbietę, Annę i Jadwigę, a także rodzeństwo przyrodnie – Druzjanę i Stanisława .

Wysoki poziom intelektualny panujący w domu rodzinnym prawdopodobnie wpłynął na fakt, że zainteresowania literackie wykazywał nie tylko Jan Kochanowski, ale i jego młodsi bracia: Mikołaj i Andrzej. Pod tym względem dom Kochanowskich wyróżniał się na tle okolicznej szlachty.

Edukacja i podróże

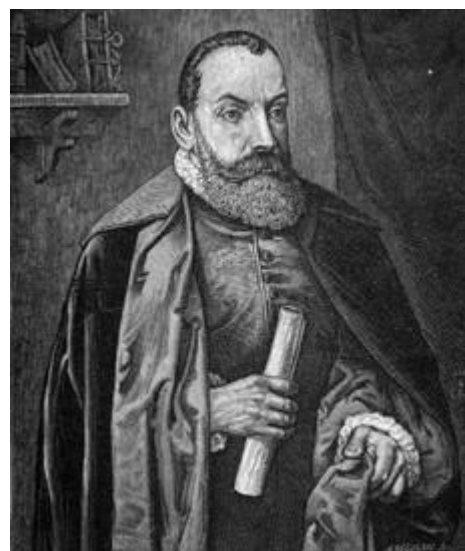
Nie zachowały się informacje o początkach edukacji Jana Kochanowskiego. Pierwsza wzmianka na ten temat pochodzi z 1544 roku: jego imię i nazwisko zostało zapisane na liście nowych studentów **Akademii Krakowskiej** (poeta miał wówczas najprawdopodobniej 14 lat).

W latach 1547-1550 mógł studiować w którymś z uniwersytetów niemieckich, bądź też przebywać na jednym z dworów magnackich. W latach 1551-1552 studiował na **uniwersytecie w Królewcu**.

W 1552 roku przyszły poeta dotarł do **Padwy**. Pierwszy okres studiów na Wydziale Artium tamtejszego uniwersytetu trwał do 1555 roku. Kochanowski przerwał wówczas naukę i w towarzystwie Jana Krzysztofa Tarnowskiego i swojego przyjaciela Mikołaja Mieleckiego wyruszył w podróż do Rzymu i Neapolu, a następnie powrócił do Polski.

W latach 1555-1556 przebywał ponownie w Królewcu na dworze arcyksięcia Albrechta Hohenzollerna. Z Królewca udał się Kochanowski do rodzinnego domu, aby uzyskać dodatkowe wsparcie finansowe na powtórna podróż do Włoch.

Podróż do Włoch odbył w towarzystwie Piotra Kłoczowskiego. Pobyt we Włoszech trwał do lutego 1557 roku. Kochanowski powrócił w rodzinne strony na wieść o śmierci matki.

Ostatnią podróż do Włoch poeta odbył zimą 1558 roku. Pod koniec tego roku wyjechał do **Francji**. Jedynym zachowanym świadectwem podróży do tego kraju jest elegia napisana w formie listu poetyckiego. Czytelnik może się z niej dowiedzieć, że poeta był w Marsylii, Paryżu, zwiedził Akwitanie i regiony północno-zachodnie tego kraju. Widział także Loarę, Rodan i Sekwanę. W maju 1559 Kochanowski wrócił na stałe do Polski, do **Czarnolasu**. **Tam spędził resztę życia**.

Nazywany **Ojcem poezji polskiej**, ponieważ:

- jako pierwszy wprowadził do literatury polskiej nowe gatunki liryczne: fraszki, pieśni, treny,
- jako pierwszy wprowadził do literatury polskiej różne typy wierszy, układy rytmiczne, środki stylistyczne
- był wykształcony, dlatego dbała o język i zasady gramatyczne

Czarnolas

[muzeum w Czarnolesie](#) - [geogr. wieś w województwie mazowieckim](#);

Odmiana:

[przypadek](#) [liczba pojedyncza](#)

[mianownik](#) Czarnolas

[dopełniacz](#) Czarnolasu

[celownik](#) Czarnolasowi

[biernik](#) Czarnolas

[narzędnik](#) Czarnolasem

[miejsownik](#) Czarnolesie

[wołacz](#) Czarnolesie

przykłady:

(1.1) *My dziś piszący nie możemy tego o sobie powiedzieć, prędzej by bowiem spytał nas Jan z Czarnolasu: „Coście zrobili ze spuścizną?”^[1]*

(1.1) *W Czarnolesie możemy zwiedzić muzeum związane z Janem Kochanowskim.*

wyrazy pokrewne:

[przym. czarnoleski](#)

etymologia:

pierw. Czarny Las^[2] < pol. czarny + las^[3]